

„SACRA MINISTERIA” A PUBLICZNE FUNKCJE W KOŚCIELE

Idąc po linii wskazań Soboru Watykańskiego II, Kodeks Prawa Kanonicznego w kanonie 145 wprowadził nowe pojęcie urzędu kościelnego (*officium ecclesiasticum*). To nowe określenie umożliwia nazwanie urzędami kościelnymi także różnych funkcji, które są dostępne dla świeckich. Zastosowanie nowej terminologii wpłynęło też na nową postawę duszpasterską i ułatwiło rozwiązania prawne, które lepiej odpowiadają teologicznemu faktowi równości wszystkich wiernych (KK 32 b, c) oraz ich powołania do czynnego uczestnictwa w sprawowaniu potrójnego urzędu Chrystusa (KK 31).

W odniesieniu do tego, z okazji Synodu Biskupów z 1987 r. ojcowie synodalni poprosili o lepsze wyjaśnienie słów: „posługa”, „zadanie” (bądź też funkcja) i „urząd”. Wydawało się ono konieczne zwłaszcza w odniesieniu do ustanowionych urzędów, tzn. posług wykonywanych stale w imieniu i na mocy autorytetu Kościoła oraz zakładających szczególne uczestnictwo w potrójnym urzędzie Chrystusa¹. W oparciu o obowiązujące Prawo Kanoniczne będziemy chcieli w tym artykule ująć syntetycznie główne elementy aktualnego systemu publicznych funkcji w Kościele, szczególną uwagę poświęcając sakramentowi święceń.

1. Zastosowanie terminów: „ministerium”, „munus” i „officium” w obowiązującym Prawie Kanonicznym

Po okresie zmian w terminologii, począwszy od Kodeksu ogłoszonego w 1917 r., przez różne dokumenty soborowe aż do Kodeksu z 1983 r. i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, w obowiązującym Prawie Kanonicznym znajdujemy bazę technicznego języka dotyczącego głównych typów publicznych funkcji w Kościele. Chociaż terminologia nie jest jeszcze doskonale konsekwentna, słowo *munus* — z nielicznymi wyjątkami — prawie zawsze oznacza zadanie do wykonania, ze szczególnym akcentem teologicznym w przypadku *tria munera* Chrystusa i Kościoła. W znaczeniu bardziej specyficznym wskazuje ono na całość udzie-

¹ *Synodus Episcoporum* (1987), *Elenchus ultimus propositionum Post disceptationem*, 29. 10. 1987, prop. 18: *Enchiridion Vaticanum II*, Bologna 1989, nr 2146.

lonych komuś praw i obowiązków. Urząd, przynajmniej w najczęściej stosowanym dziś sensie tego terminu, oznacza pewną bardziej ogólną kategorię *munus*². Jak na to wskazuje termin techniczny, urząd kościelny oznacza *quodlibet munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum in finem spiritualem exercendum* (kan. 145, § 1). Definicja ta odpowiada zarówno intencji Soboru³, jak też wymogom techniki prawnej. Podczas gdy Sobór mówił jeszcze o stałości nadania urzędu, nowy Kodeks, uwzględniając także wymagania prawne, mówi o stałości ustanowienia danego zadania. W różnicy tej nie kryje się żadna sprzeczność, ponieważ stałe powierzenie funkcji dotyczy strony subiektywnej, zaś ustanowienie na stałe danego urzędu odnosi się do aspektu obiektywnego⁴. Co więcej, według niektórych autorów, stałość nadania urzędu już zakłada w sobie jego ustanowienie na stałe⁵. Należy zauważyć, że w nowym Kodeksie, przynajmniej w obrębie struktur administracyjnych, bądź też w kontekście urzędów publicznych, prawodawca starał się posługiwać słowem *officium* wyłącznie w tym nowym jego znaczeniu technicznym⁶.

Także w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich urząd — przynajmniej co do istoty (choć występujący nie pod nazwą *officium ecclesiasticum*, lecz *officium in Ecclesia*) — jest określony w ten sposób⁷.

Termin *ministerium*, w swym najbardziej typowym znaczeniu, wyraża czynność służenia komuś, którą nie zawsze się odróżnia

² Por. X. Ochoa, *Index verborum ac locutionum Codicis Iuris Canonici*, Roma 1983, s. 286-288; P. Erdö, *Ministerium, munus et officium in Codice Iuris Canonici*, Periodica 78 (1989) 428-432.

³ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, III/IV, Typ. Poi. Vat. 1974, s. 240 (Relatio de singulis propositionibus. De propositione N. 10: „Officia deinceps intelligenda sunt quaelibet munera stabiliter collata in finem spiritualem exercenda, in iure enim Codicis Iuris Canonici officia sensu stricto illa tantum sunt munera stabiliter collata (sic!) quae aliquam secumferunt participationem potestatis ecclesiasticae sive ordinis sive iurisdictionis «can. 145»: votum ergo exprimitur ut latius accipiatur officium”). Promulgowany tekst odnośnego dokumentu soborowego podał nowe pojęcie urzędu, posługując się następującymi wyrażeniami: „Quodlibet munus stabiliter collatum in finem spiritualem exercendum” (DK 20).

⁴ Por. P. Erdö, dz. cyt., s. 424-425, przyp. 33; O. Robleda, *Quaestiones disputatae iuridico-canonicæ*, Roma 1969, s. 150, przyp. 45.

⁵ Por. M. Petroncelli, *Polemiche sulla nozione di ufficio ecclesiastico e gli insegnamenti del Concilio Vaticano II*, w: *Liber Amicorum Monseigneur Onclin* (red. J. Lindemans — H. Demeester), Gembloux 1976, s. 315.

⁶ Por. P. Erdö, dz. cyt., s. 432.

⁷ „In Ecclesia officium est quodlibet munus ab ipso Domino vel ab auctoritate competenti stabiliter constitutum in finem spiritualem exercendum” (CCEO, kan. 936 § 1).

jasno od powierzonego zadania do wykonania. Tymczasem termin ten odnosi się bardziej do czynności, aniżeli do całości praw i obowiązków. Nierzadko ma on szczególny związek z sakramentem święceń. Relacja ta ujawnia się zwłaszcza wtedy, gdy Kodeks mówi o świętym posługiwaniu, które stanowi określenie czynności świętych szafarzy⁸. Należy zwrócić uwagę na to, że także użycie terminu *ministerium* odzwierciedla w Kodeksie wpływ tekstów soborowych⁹.

Szczególne znaczenie tego terminu znajduje się w tekstach kanonicznych, dotyczących ustanowionych posług, które od chwili opublikowania *Motu proprio Ministeria quaedam* nie nazywają się już święceniami niższymi¹⁰. To ostatnie znaczenie wyraźnie odbiega od innych wyżej wymienionych sensów tego słowa. Z tego względu jest rzeczą zrozumiałą, że niektórzy uważali za konieczne zmienić oficjalną terminologię i nie nazywać posługami tych stałych funkcji liturgicznych, powierzonych ludziom świeckim, lecz stosować w stosunku do nich jakieś inne określenie. Jednakże terminologia łacińska jest nieco obciążona historycznymi reminiscencjami. Jednym z chrześcijańskich, bardzo starożytnych znaczeń słowa *ministerium* jest właśnie wykonywanie czynności niższej od funkcji kapłańskiej. Znamienne przy tym jest to, że diakoni są ustanawiani „nie dla kapłaństwa, lecz dla posługi” (KK 29)¹¹.

2. Teologiczna rzeczywistość „świętych posług”

Jak mówiliśmy wyżej, „święta posługa” oznacza w języku kanonicznym aktualnie wykonywaną działalność, należącą do kompetencji świętych szafarzy. Pojęcie świętego szafarza nie jest zdefiniowane bezpośrednio przez Kodeks łaciński; odnosi się w każdym razie do osoby, która przyjęła sakrament święceń (por. kan. 207 § 1). Definicję tego terminu podaje natomiast Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich. W kan. 323 stwierdza się, że świętymi szafarzami są chrześcijanie, którzy — wybrani przez kompetentny autorytet kościelny — poprzez dar Ducha Świętego, otrzymanego w chwili święceń, zostali ustanowieni do sprawowa-

⁸ Por. P. Erdö, dz. cyt., s. 426-427.

⁹ Por. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989, passim.

¹⁰ Por. *Motu proprio Ministeria quaedam*, nr 2: AAS 64 (1972) 532; P. Erdö, dz. cyt., s. 427.

¹¹ Źródła starożytne tego wyrażenia zob. w KK 29, przyp. 74.

nia posługi w Kościele, uczestnicząc w posłannictwie i władzy Chrystusa Pasterza (por. § 1).

Znaczenie określenia „święty szafarz” nie ogranicza się do funkcji liturgicznej, lecz obejmuje wszelką działalność właściwą tym osobom, które otrzymały sakrament święceń¹². Posługa ta, wraz z samym kapłaństwem, którego stanowi rację istnienia, przynależy do konstytutywnych elementów Kościoła, jak stwierdza Jan Paweł II w posynodalnej adhortacji apostoelskiej *Pastores dabo vobis* (nr 16). „Posługa związana ze święczeniami istnieje w Kościele od początku i znajduje w biskupach, a poprzez nich i w jedność z nimi w prezbiterach, szczególny związek z pierwotną posługą Apostołów” (tamże). Kapłan bowiem, na podstawie i zgodnie z naturą otrzymanych święceń, jest wezwany do pomocy swym braciom, sprawując posługę słowa i sakramentów¹³, jak również posługę pasterską, ponieważ urzędowy kapłan — zgodnie z nauczaniem Soboru — „dzięki władzy świętej, jaką się cieszy, kształci lud kapłański i nim kieruje” (KK 10).

W związku z tym istnieje pewna różnica między świętymi posługami a innymi publicznymi funkcjami w Kościele. Różnią się one między sobą — podobnie jak powszechne kapłaństwo wiernych różni się od kapłaństwa urzędowego — istotą, a nie tylko stopniem (por. KK 10). Dlatego w soborowym Dekrecie o formacji kapłańskiej stwierdza się, że tajemnica Chrystusa „która przenika całą historię rodzaju ludzkiego, wywiera nieustanny wpływ na Kościół i działa głównie poprzez posługę kapłańską” (DFK 14).

Należy jednak uściślić, że święta posługa nie oznacza tylko niezastąpionych funkcji kapłańskich, których nie może wykonywać ważnie osoba nie mająca odnośnych święceń, nawet w nagłych wypadkach, lecz obejmuje także czynności właściwe osobom wyświęconym, które, jeśli jest to konieczne, mogą wykonywać także świeccy w zastępstwie, czy też we współpracy, ze względu na pożytek wiernych¹⁴. Tym sposobem także zadania diakonów określa się jako święte posługi (por. kan. 232-233; CCEO, kan. 323 § 1 i 331 § 1, gdzie określenie „święta posługa” jest synonimem stanu duchownego w ogóle).

Charakterystyczne w tym kontekście jest to, że są w Kościele zadania, które należą do szczególnego posłannictwa świętych sza-

¹² Por. P. Erdö, dz. cyt., s. 426-427.

¹³ Por. A. del Portillo, *Laici e fedeli nella Chiesa*, Milano 1969, s. 23.

¹⁴ Taki charakter ma przepowiadanie (lecz nie głoszenie homilii) i urzędowa katecheza, według: C. Errazuriz, *Il „munus docendi Ecclesiae”*: *diritti e doveri dei fedeli* (Ateneo Romano della Santa Croce, Monografie giuridiche 4), Milano 1991, s. 223, przyp. 95.

farzy, a do wypełnienia których są także zdolni wierni świeccy. Oni bowiem mogą¹⁵ — na przykład — otrzymać od władzy kościelnej zlecenie nauczania świętej nauki (kan. 229 § 3), lecz — jak zaznacza Jan Paweł II w swym przemówieniu do biskupów niemieckich z 14 grudnia 1992 r. (nr 6) — profesorami wydziałów teologicznych powinni być zasadniczo kapłani¹⁶. Sprawowanie niektórych czynności należących do świętej posługi osób wyświęconych, które urzeczywistniają świeccy po otrzymaniu koniecznego do tego zlecenia, nie może być określone jako „święta posługa”, lecz po prostu jako „posługa”, bądź też jako funkcja publiczna. Nie brak autorów, którzy wskazują na przykład na różnicę między przepowiadaniem (różniącym się od głoszenia homilii) świętych szafarzy a przepowiadaniem świeckich¹⁷. Teologiczna podstawa istotnej różnicy między świętą posługą a działalnością do niej podobną, spełnianą przez osobę nie wyświęconą, może tkwić w tym, że święty szafarz, zgodnie z definicją Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, w sposób szczególny uczestniczy w posłannictwie i władzy Chrystusa Pasterza (CCEO, kan. 323 § 1), czy też — jak wielokrotnie podkreśla się w adhortacji *Pasteres dabo vobis* (nr 16) — „kapłan uczestniczy w sposób specyficzny i wiarygodny w «konsekracji—namaszczeniu» oraz w «misji» Chrystusa”, a reprezentując Chrystusa Głowę, „pełni swój urząd nie tylko w Kościele, lecz również *wobec Kościoła*”.

Pozostaje wszakże kwestią otwartą, jakie konkretne formy i czynności, należące do misji świętych szafarzy, z motywu reprezentowania Chrystusa Głowy przez wyświęconych, ontologicznie nie mogą być spełniane przez ludzi świeckich. Według niektórych, już homilia głoszona w czasie Mszy św. jest jednym z takich zadań¹⁸. W każdym razie trudno jest znaleźć jasne kryterium teologiczne tak delikatnego rozróżnienia. Musimy zauważyć, że dość trudna i złożona kwestia, do jakiego stopnia świeccy mogą uczestniczyć w sprawowaniu władzy pasterskiej, stanowi tylko jeden z aspektów tego zagadnienia. Faktem jest jednak, że osoby nie mające święceń nie są zdolne do wykonywania czynności ściśle należących do misji świętych szafarzy, czyli do świętych posług. Jeśli otrzymują one zlecenie do wypełnienia nie-

¹⁵ W rzeczy samej chodzi tu o ich zdolność do otrzymania takiego zlecenia, a nie o prawo. Odnośnie do tego zob. C. Errazuriz, dz. cyt., s. 223-239.

¹⁶ Tekst niemiecki: *Ansprachen von Papst Johannes Paul II, aus Anlaß der Ad-limina-Besuche der deutschen Bischöfe* (Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls 108), Bonn 1992, s. 29.

¹⁷ Por. G. Feliciani, *La prédication de laïcs dans le Code*, L'Année canonique 31 (1988) 130; C. Errazuriz, dz. cyt., s. 223, przyp. 95.

¹⁸ C. Errazuriz, dz. cyt., s. 221.

których z tych zadań, taka ich działalność będzie materialnie identyczna lub podobna do czynności świętych szafarzy, lecz mimo to wciąż pozostanie istotna różnica, z powodu której ona nie będzie mogła się nazywać świętą posługą.

Jednym z orzeczeń prawnych, które wyrażają taką różnicę, jest wskazanie na zastępczy charakter niektórych posług wypełnianych przez świeckich (por. kan. 230 § 3; 910¹⁹; 1112 § 1; 1421 § 2).

3. Różnica między urzędami *par excellence* (urzędami „świętymi”) a innymi urzędami

Inaczej niż to było w Kodeksie ogłoszonym w 1917 r., nowy Kodeks nie wymaga w definicji, by urząd był połączony ze sprawowaniem władzy wynikającej ze święceń lub z jurysdykcji. Wszakże takie urzędy nadal istnieją. Stąd też kan. 274 § 1 orzeka, iż „tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do wykonywania których wymaga się władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia”. Co więcej, kan. 150 podaje zasadę, zgodnie z którą „temu, kto nie otrzymał jeszcze święceń kapłańskich, nie można ważne nadać urzędu związanego z pełnym duszpasterstwem, do wypełnienia którego potrzebne jest wykonywanie władzy święceń”. Stawia się w związku z tym pytanie, czy wykonywanie władzy święceń oznacza tylko zadania, których nie może wypełnić ważne osoba nie mająca święceń, czy też obejmuje inne czynności, należące ze swej natury do świętej posługi, pod warunkiem, że w danym urzędzie konieczna jest nie tylko sama materialna działalność, lecz także jej kwalifikacja jako świętej posługi. Na przykład, funkcja nadzwyczajnego szafarza komunii świętej, ustanowiona jako urząd, jest dostępna świeckim. Nie można jednak powierzyć osobie świeckiej urzędu *szafarza zwyczajnego* Komunii świętej (por. kan. 910 § 1).

Ponieważ — zgodnie z kan. 129 — do sprawowania władzy rządzenia są zdolni tylko duchowni, choć także wierni świeccy mogą współdziałać w jej wykonywaniu, autorzy zauważali pewne napięcie między tym kanonem a wyżej cytowanym rozporządzeniem z kan. 274 § 1. Kanon wskazuje bowiem na teologiczną relację istniejącą między sakramentem święceń a zdolnością do sprawowania władzy rządzenia. Tym sposobem autorzy nazywają urzędami duchownymi te, które wymagają jako warunku sakra-

¹⁹ Por. SC Sacr., Instr. *Immensae caritatis*, 29. 1. 1973, nr 1: AAS 65 (1973) 265-266; PCI, Resp. *Utrum minister extraordinarius*, 1. 6. 1988: AAS 80 (1988) 1373.

mentu święceń²⁰. Jednakże w różny sposób można wymagać święceń do sprawowania urzędu kościelnego: przez wyraźne wskazanie na konieczność posiadania święceń do objęcia konkretnego urzędu lub przez zwykłe wyodrębnienie zawartych w nim zadań. W tym drugim przypadku może zdarzyć się tak, że trudno będzie określić, czy dany urząd ma charakter duchowny czy świecki. Zgodnie z tym, co zostało powiedziane wyżej, ta sama działalność może się bowiem pojawić w kontekście urzędu zarówno jako święta posługa, a zatem o szczególnym charakterze, jak też jako zwykłe zadanie.

Kryterium teologiczne zostało sformułowane w odpowiedzi danej przez Kongregację Nauki Wiary 8 lutego 1977, w której się mówi, że *świeccy dogmatice exclusi tantum sunt ab officiis intrinsece hierarchics, quorum capacitas a receptione sacramenti ordinis dependet*²¹. Takie urzędy mogą występować zarówno w obrębie zadania uświęcania, jak też w sprawowaniu *munus docendi* lub w wypełnianiu władzy rządzenia.

Pozostaje jednak konieczne dodatkowe pogłębienie charakteru urzędów, które uwzględniają współdziałanie w wykonywaniu władzy rządzenia i są dostępne świeckim. Według niektórych, głównym kryterium byłoby to, że urzędy świeckie, nieodłącznie związane ze sprawowaniem władzy rządzenia, mają charakter współdziału i nie są sprawowane autonomicznie²².

Na podstawie tego, co zostało powiedziane, możemy wyróżnić pośród urzędów grupę, która wymaga sprawowania świętej posługi, czyli wykonywania czynności, których ontologicznie nie mogą spełnić osoby nie mające święceń, bądź też czynności, do których są materialnie zdolni wszyscy wierni, a które w obrębie

²⁰ Por. P. A. Bonnet — G. Ghirlanda, *De christifidelibus. De eorum iuribus, de laici, de consociationibus. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, s. 65.

²¹ Tekst cytowany przez J. Beyera, *Iudex laicus vir vel mulier* Periodica 75 (1986) 59.

²² Por. np. G. Dalla Torre, *Considerazioni preliminari sui laici in diritto canonico*, Modena 1983, s. 85; H. Pree, *Die Stellung des kirchlichen Laiendienstnehmers im CIC/1983*, w: *Recht im Dienste des Menschen. Eine Festgabe Hugo Schwendenwein zum 60. Geburtstag* (red. K. Lüdicke — H. Parhammer — D. A. Binder), Graz—Wien—Köln 1986, s. 477, nr 15. Innego zdania s: np. S. Berlingò, *I laici nella Chiesa*, w: pr. zb. *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati (Il Codice del Vaticano II, 6)*, Bologna 1989, s. 202; F. J. Urrutia, *De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I*, Romae 1983, s. 89; G. Ghirlanda, *De potestate iuxta schemata a Commissione Codici recognoscendo proposita*, Periodica 70 (1981) 402-404; J. B. Beyer, *De natura potestatis regiminis seu iurisdictionis recte in Codice renovato enuntianda*, Periodica 71 (1982) 103-104. 136-137. 141. 145.

takiego urzędu mają charakter świętej posługi. Przykładem tej drugiej kategorii może być urząd sędziego diecezjalnego, którym powinien być duchowny (kan. 1421 § 1). Wszystkie te urzędy mogą nazywać się „świętymi urzędami”, ponieważ wymagają sprawowania świętej posługi.

Ponieważ w posłudze kapłańskiej działa tajemnica Chrystusa (por. DFK 14), urzędy, które obejmują taką działalność, odpowiadają w dużej mierze pojęciu urzędu kościelnego, gdyż są wybitnie ukierunkowane na duchowy cel Kościoła. To przeznaczenie do realizacji celu duchowego należy bowiem do konstytutywnych elementów pojęcia urzędu kościelnego (kan. 145 § 1). Tak więc wszystkie „urzędy święte” można uważać za „urzędy” w pełnym tego słowa znaczeniu. Spośród nich wyłania się jednak kilka takich (jak urząd papieża — Biskupa Rzymu, lub biskupa diecezjalnego), które — nie tylko jako zadania, lecz także jako stałe urzędy — odgrywają niezastąpioną rolę w strukturze Kościoła. Te ostatnie urzędy wiążą się zresztą także z pełnym sprawowaniem świętej posługi²³.

Inne urzędy nie wymagają sprawowania świętej posługi, lecz także w nich dokonuje się publiczna i urzędowa działalność Kościoła, czyli posługiwanie.

4. Elementy kanonicznego systemu publicznych funkcji w Kościele

Reasumując, możemy stwierdzić, że wszyscy wierni są wezwani do czynnego udziału w zbawczej misji Kościoła. Kiedy działają oni na własną odpowiedzialność i autonomicznie, zwłaszcza gdy świeccy wypełniają swe powołanie, które dotyczy porządku doczesnego (kan. 225 § 2; KK 31; DA 24), rozwijają własną działalność w Kościele, lecz nie działalność kościelną, nie urzędową i nie podejmowaną w imieniu Kościoła²⁴.

Czynności wykonywane w imieniu Kościoła, czyli stanowiące jego działalność publiczną, mogą się nazywać posługami. Między tymi posługami niektóre należą do szczególnego posłannictwa świętych szafarzy i nazywają się słusznie *świętymi posługami*. Inne natomiast są zwykłymi posługami. Kiedy sprawowanie danej posługi dokonuje się w ramach jakiejś instytucji prawnej, w której ogół praw i obowiązków, dotyczących takiej działalności publicz-

²³ Por. P. Erdö, *Quaestiones de officiis ecclesiasticis laicorum*, Periodica 81 (1992) 191-194.

²⁴ Por. J. Herranz, *Studi sulla nuova legislazione della Chiesa* (Centro Accademico Romano della Santa Croce, Monografie giuridiche), Milano 1990, s. 253.

nej, powierza się jednej osobie, można mówić o publicznym zadaniu (*munus*) w szczególnym znaczeniu tego słowa. Zarówno święte, jak też zwykłe posługi, można wypełniać przygodnie lub w ramach określonego zadania.

Zadania publiczne, ustanowione na stałe, które odpowiadają kryteriom wymienionym w kan. 145, nazywają się urzędami kościelnymi. Spośród nich, niektóre można zakwalifikować jako „święte urzędy”, inne natomiast — jako urzędy zwykłe, które nie wiążą się ze sprawowaniem świętej posługi.

Następne badania naukowe powinny jeszcze wyjaśnić teoretyczno-praktyczne zagadnienie różnicy zachodzącej między funkcjami publicznymi, które stanowią świętą posługę, a innymi, materialnie podobnymi lub identycznymi, które nie mają tego szczególnego aspektu. Problem ten dotyczy nie tylko kwestii, do jakiego stopnia wierni świeccy mogą uczestniczyć w sprawowaniu władzy rządzenia, lecz odnosi się do wewnętrznego zakresu potrójnej misji Chrystusa i Kościoła. Pierwszym krokiem ku temu wyjaśnieniu mogłoby być opracowanie pod tym kątem widzenia metodologicznych zasad systematycznego przebadania doktrynalnej i dyscyplinarnej tradycji Kościoła.

tłum. ks. Franciszek Mickiewicz SAC